

GIUSEPPINA TORREGROSSA

Het verhaal van de minne

ORLANDO
uitgevers

gentima Signora

con la presente le faccio capire quello
che lei non ha capito, e che rimase mut
senza rispondere -

Se nulla c'è di contrario le chiedo la man

se non le dispiace, mi usa la cortesia
rispondermi -

seguito alla sua decisione proibendo per
spiegamenti -

Lei è curiosa di volere sapere le mie con
dizione, me lo scriva, che io la informerò
inutilmente -

Attendendo risposta, le intio infiniti
duti e mi firmo Vi

1870
21
X
1930
a VII

molto che questa notte
non mi riuscì a darti la
lettera, causa che tuo fratello era
malato, ma ogni impedimento e
ostacolo così
Miogo la triste
ostacolo è
ma che questo
precedente -
rimente proprio
diversamente
che così per
mazione
crasio che D
bbio i am
stabilizzarlo -

non
ho trov
nelle lettere -
che per farci i ringraziamenti Vor
tuo zio abita quella persona che
ato buone informazioni su di me e
mia famiglia - Sull'io lo saprò
dividere buoni informazioni di
che è stato

INHOUD

Minne di sant' agata 7
(recept voor acht gebakjes)

Het verhaal begint 9
(proloog)

Het verhaal 27

Het verhaal in het verhaal 99

Hoe het verhaal afloopt 207

Dankwoord 324

*Voor Marcello, Giovanni en Lucia,
de frisse wind door mijn haar*

HOOFDSTUK I

Op de vooravond van het feest van de heilige Agatha kwam mijn oma Agata, die al net zo'n goede inborst had als de heilige zelf, me thuis ophalen. Ze trof me op het balkon, popelend om te vertrekken – opgedirkt in mijn goede jurk, mijn haar gekamd in een middenscheiding en strakgetrokken met twee roze, meisjesachtige strikken. Ik vlóóg de trap af, blij dat ik een paar uur weg kon bij mijn ouders, die vrijwel altijd zo humeurig waren dat de sfeer in huis om te snijden was.

Ik was mijn oma dankbaar voor haar liefdevolle aandacht, haar kleine, lieve gebaren, haar zachte aanrakingen, haar ongevroegde bemoedigende woorden en haar eindeloze complimenten, die kinderen nu eenmaal nodig hebben om zelfbewust op te groeien en zelfvertrouwen te krijgen. Papa en mama verdeden hun tijd niet met in hun ogen nutteloze zaken als tederheid en liefde, en oma compenseerde hun tekortkomingen waar ze maar kon.

Zwijgend liepen we hand in hand, mijn kleine vingers in de hare, die krom van de artritis en ruw van het huishoudelijk werk waren. De bus, nummer 15, doorsneed Palermo in een rechte lijn van het standbeeld tot aan de Piazza Marina in het hart van de oude stad. Ik was te klein om uit het raampje te kunnen kijken, dus zat ik met mijn ogen dicht op oma's knie en liet me meevoeren, waarbij ik de straten herkende aan de geuren en de geluiden die nu, ingeprent in mijn geheugen, mijn vroegste herinneringen vormen: de tere, doordringende

geur van de magnolia's in de Giardino Inglese, het geschreeuw van de straatventers, het zangerige geroep van de visverkopers, het gekweel waarmee de fruithandelaren voorbijgangers probeerden over te halen sinaasappels, citroenen en limoenen te kopen, het langgerekte *toet toet toeoeoeoet* van de sloopshoorns die aankondigden dat er een schip de haven binnenliep, de misselijkmakende stank van het modderige water van de Cala, de geur van de *panelle* in de frituurtenten in de Corso Vittorio en het ritmische, constante geratel van karrenwielen op het Billiemi-marmer.

Vlak bij de eindhalte stapten we voorzichtig uit de bus, ervoor wakend dat we niet uitgleden toen we met onze leren schoenzolen op het grijze plaveisel stapten, dat glom van het vocht. We liepen om de enorme vijgenbomen heen – hoge Australische bomen die in Europa moeilijk wortel schieten maar die in Palermo zonder extra verzorging groeien en uitzonderlijk grote afmetingen bereiken. Hun luchtwortels hangen als stalactieten aan de takken en vormen samen met de ondergrondse wortels een onontwarbare kluwen, ineengestremeld tot een magisch labirint waarin wij kinderen – onder luid geschreeuw en gelach – deden alsof we verdwaalden.

In de verte zagen we het Palazzo Steri, dat met zijn strenge, imposante façade het gezicht toonde van een Sicilië dat even mooi als wreed was. Oma kende huiveringwekkende verhalen, die ze me vertelde zonder me te behoeden voor de afgrijselijkste details: 'Agatì, daar was het tribunaal van het Heilig Officie. In dat paleis martelden de mannen van Torquemada – een stelletje schoften met wie je voor geen goud in één ruimte zou willen zitten – monniken, priesters, bandieten en iedere vrouw die hun pad kruiste.'

Het strenge, grimmige gebouw gaf me de kriebels, en bij het zien van de ramen in die regelmatige façade versnelde ik mijn pas en zette het bijna op een hollen, achtervolgd door het

gekrijs van de heksen en het geschreeuw om hulp dat ik werkelijk dacht te horen.

“*Cauru e friddu sintu, ca mi pigghia la terzuru, tremu li vudella, lu cori e l'alma s'assuttigghia...* Koud en warm heb ik het, ik heb koorts, mijn ingewanden trillen, mijn hart en mijn ziel verschrompelen...” Ja ja, Agatì, dat jammerde Maricchia, een arme huismoeder die ervan was beschuldigd heks te zijn. Intussen kwam de monnik van de goede dood naar haar cel toe met een klingelende bel, *ting-ting-ting*. En weet je wie haar had aangegeven? Oma verwachtte duidelijk geen antwoord van me, maar liet toch een stilte vallen. In de spanning van het ogenblik pijnigde ik mijn hersens en vertraagde onwillekeurig mijn pas. Ze trok me zachtjes mee. ‘Haar man! Die had iets met een jongere vrouw en wist niet hoe hij zich van zijn oude echtgenote moest bevrijden... Nou ja, dat soort dingen kan ik je beter uitleggen als je wat groter bent,’ en ze beëindigde haar verhaal vlak voor de Gancia-kerk, waar we links afsloegen naar de Via Alloro, de vroegere hoofdstraat van de wijk Kalsa.

Mijn oma woonde tegenover het Palazzo Abatellis op de eerste verdieping van een oud, bouwvallig pand dat de bombardementen van 1943 had doorstaan. Het gebouw was gedeeltelijk hersteld en bleef overeind staan als door een wonder of, zoals oma zei, uit liefde voor de bewoners, die anders geen plek hadden gehad om te wonen. De grote voordeur, die om de zoveel tijd een likje verf kreeg van deze of gene, had een bruinige kleur die aan de randen naar groen neigde en werd al jaren niet meer gebruikt, uit angst dat de roestige scharnieren het plotseling zouden begeven en de deur, plots zonder houvast, met een klap op een voorbijganger terecht zou komen. De timmerman had hem dichtgespijkerd en had in het massieve hout een soort tweede deur uitgezaagd, die probleemloos en zonder enig gevaar openging.

Klein als ik was, stapte ik er vrij gemakkelijk doorheen, maar

mijn oma moest naar één kant overhellen en iets door haar knieën gaan om haar hoofd niet te stoten. De binnenplaats stond tjokvol met fietsen, gereedschap en kruiwagens. We beklommen de smalle, steile trap met de zwarte, pekstenen treden die ingeklemd zaten tussen de afbladderende muren en de houten balken. Aan de ene kant van het trappenhuis was een muur, aan de andere kant een brede opening waardoor je uitkeek op de binnenhof van het aangrenzende gebouw.

Door de bombardementen van de laatste oorlog waren er scheuren ter grootte van een heel gebouw ontstaan, scheidingswanden afgebrokkeld en ongebruikelijke verbindingsopeningen tussen aangrenzende huizen tot stand gekomen. Bij gebrek aan toereikende middelen en geld waren de herstelwerkzaamheden fantasievol en ongeordend verlopen. Planken, balken en ijzeren stangen fungeerden als leuning, trappenhuis, vloer of zelfs draagmuur, al naargelang het uitkwam of noodzakelijk was.

‘Agati, loop dicht langs de muur.’ Oma liet nooit na me tot voorzichtigheid te manen; voorzichtigheid zat niet alleen in haar aard, het was ook haar favoriete kardinale deugd.

Door de sleutel een halve slag om te draaien ging de deur open – twee lagen spaanplaat, een soort virtuele versperring voor fatsoenlijke mensen, die echter volstrekt geen obstakel zou vormen voor lieden met kwade bedoelingen. Maar het was een arme wijk, die dieven gewoonlijk links lieten liggen in de wetenschap dat er toch niets interessants of kostbaars te halen viel.

De witkeramische lichtknop links van de deur produceerde het geluid van een losschietend elastiek, *zjoeff*, en de schaduw verdwenen. Het straatrumoer kwam ongevraagd binnen via de balkondeur die altijd openstond, of het nu zomer of winter was. Een geborduurd, dun witlinnen gordijn wapperde in de tochtstroom en sloot het daglicht buiten.

Oma, geboren in Catania, was na haar huwelijk met mijn opa Sebastiano weggegaan uit Belpasso, het dorp waar ze was opgegroeid, en was verhuisd naar Palermo, waar al haar kinderen geboren waren. Ze had maar een paar dingen meegenomen, waaronder in haar hart een diepchristelijk geloof, in haar ziel een enorme toewijding aan de heilige Agatha en in haar neus de geur van vers brood en goudgele koekjes die bij haar thuis in de oven werden gebakken.

De eerste jaren waren niet makkelijk geweest. De aanpassing aan het karakter van haar echtgenoot – een goede, maar dominante en gecompliceerde man – had veel geduld en behoedzaamheid van haar gevergd, evenals een uitstekend bemiddelingsvermogen. En dan was er nog de kwestie religie geweest: de aanleiding voor een hoop onbegrip, onenigheid en ruzie. Als rechtgeaarde Palermitaan verwachtte Sebastiano dat zijn gezin zich aan de heilige Rosalie zou wijden, maar zijn vrouw wilde de heilige Agatha voor geen goud verruilen, al zou Jezus Christus het haar persoonlijk gevraagd hebben. Het is algemeen bekend dat religieuze oorlogen de langste en de bloedigerste zijn, maar oma hield vol: het duurde even, maar ze kreeg haar zin, want religie is een vrouwenzaak en Siciliaanse vrouwen waren – ook in die tijd – in elk geval op dat gebied vrij om te kiezen.

En juist vanwege de toewijding van mijn oma kwam de familie Badalamenti elk jaar op 5 februari bij elkaar om de naamdag van hun Agata's te vieren met een grootse maaltijd, die werd afgesloten met gewijde gebakjes – de borsten van de heilige Agatha, let wel – die ze eigenhandig gemaakt had ten behoeve van verleende of te verlenen genade.

Oma, naar wie ik vernoemd ben, had bedisseld dat ik haar in de keuken moest helpen bij de lastige bereiding van de gebakjes, en ze benoemde me tot de officiële hoedster en enige erfgename van het recept.

In de familie Badalamenti werd de erfenis aan de nazaten overgedragen volgens het majoraat; het erfgoed ging dus naar de eerste zoon, die verplicht was het te bewaren, te bewaken en in zijn geheel aan zijn eigen nageslacht over te dragen. Hoewel dat recht eigenlijk was afgeschaft na de eenwording van Italië, was het in onze familie – evenals trouwens in de rest van het zuiden – nog steeds de gewoonte de oudste zoon te bevoorrechten, waarbij de vrouwen een geldbedrag toebedeeld kregen om langdurige, gewelddadige veten te voorkomen. Oma, op haar manier een feministe, wilde mij het kostbaarste familiegoed nalaten: het recept van de *minne* van de heilige Agatha.

In de halfduistere keuken voltrok zich de heilige rite van de bereiding van de gebakjes, waarvan de andere familieleden werden uitgesloten omdat die, niet in staat tot zuiver geloof, de opofferingen van oma teniet zouden doen en de ergernis zouden opwekken van de dierbare heilige – die dan misschien haar welwillende bescherming zou intrekken.

Ik waste mijn handen uiterst zorgvuldig, op dezelfde manier als ik dat jaren later zou doen voor het bijwonen van bevallingen in het ziekenhuis. Staand voor de marmeren tafel kneedde ik vol toewijding en ernst het kruimeldeeg en de ricotta. Deels om me te onderhouden, deels om me iets bij te brengen en deels om haar argeloze, oprechte, gepassioneerde geloof op mij over te dragen, vertelde oma me het verhaal van haar dierbare heilige zoals zij dat kende.

HOOFDSTUK 2

‘Agatì, *beddruzza mia*, lieverdje van me, meng de bloem maar met de reuzel en luister goed, want ik moet je iets belangrijks vertellen. Je moet weten dat de heilige Agatha voordat ze wonderen verrichtte eerst een lief meisje zoals jij was, met een huid zo wit als amandelbloesem, ogen zo blauw als de lentehemel en lange, zwarte vlechten die glansden als zijde, vastgezet met roze strikken. Weet je dat jouw haar net zo zit als dat van haar? Elke ochtend zat ze voor het raam haar haar te borstelen en deed er olijfolie in; iets beters is er niet voor je haar, m’n liefje: elke dag een beetje op de puntjes en het wordt lang, sterk en gezond. Op een dag liep de Romeinse consul, een zekere Quintianus, voorbij. Het meisje zong haar gebed met een stem die zo lieflijk was dat de gouverneur erdoor ontroerd raakte en zijn hart sneller begon te kloppen. Zelfs zijn paard voelde dat er iets gewichtigs aan de hand was, want het trappelde nerveus met zijn hoeven en briepte door zijn neus. Dat lieve, zachte meisje, dat uit een rechtschapen en godvrezende familie kwam, beroorde Quintianus overdag van zijn rust en hield hem ’s nachts uit zijn slaap. Het beeld van Agatha met haar lange vlechten en blanke huid verscheen telkens als hij zijn ogen sloot voor zijn geestesoog. In bed draaide hij zich steeds weer op zijn andere zij, maar zijn gedachten bleven bij haar, bij dat jonge vlees dat hem zo in verwarring bracht. Als hij ’s ochtends opstond, voelde hij zich zo week als te lang gekookte pasta, met een bonkend hoofd en een wirwar van gedachten, terwijl haar stem

ook tijdens de meest lawaaiige hoorzittingen in zijn oren weerklonk. Om rust te vinden, plukte hij soms drie of vier grietjes van de straat en liet die bij zich in bed komen.

Agatì, niet tegen je vader zeggen dat ik je dit soort dingen vertel, want die is nog jaloerser dan een aap en als hij erachter komt dat ik het met jou over hoertjes heb... brrr, ik moet er niet aan denken. Trouwens, sinds hij rechter is geworden, lijkt het wel of hij vindt dat hij van alles op de hoogte hoort te zijn omdat hij weet wat de waarheid is, stel je voor... Spreken is zilver, zwijgen is goud...'

Tijdens het praten hield oma geen moment op met het kneden van het deeg, dat onder de druk van haar vaardige handen een zachte, elastische bal was geworden.

'Agatì, je hoeft me niet zo aan te kijken met die grote ogen van je, sommige dingen kun je nu nog niet begrijpen omdat je nog een klein meisje bent, maar als je groot bent, zul je je herinneren wat ik je nu vertel. Dus let goed op, want hoe eerder je het leert, hoe beter. Vroeg of laat laten de mannen je namelijk boeten voor wat je hun vertelt, en ook al is het je vader, het is en blijft een man en hoe minder je hem vertelt, hoe beter het voor je is. En pak nu de ricotta, dan leer ik je hoe je de crème moet maken.'

Ik keek haar met open mond van verbazing aan, en dikwijls begreep ik haar echt niet, maar ik vertrouwde haar en daarom prentte ik alles in mijn geheugen, in de zekerheid dat haar woorden me vroeg of laat van pas zouden komen. Veel van mijn oma's lessen zouden inderdaad onbetaalbaar zijn geweest als ik ze me maar bijtijds had herinnerd. Ik ging naar het balkon, waar oma het gevlochten rieten mandje koel had gezet met daarin de zachte, trillende ricotta die geschonken was door oom Vincenzo, opa Sebastiano's broer die melkboer was. De wei droop langs de zijkanten van het mandje en liet een kleverig spoor achter op de vloer.

‘Agatì, kom hier met je hand, dan leer ik het je. Zo moet je draaien met je vork. Draaien, niet kloppen, en hard, zodat het heel glad wordt.

Maar goed, de gouverneur had alle denkbare tekortkomingen: hij was een man, hij was machtig en hij was een vreemdeling. Zijn hoofd was op hol gebracht en hij was van de kook. Op een dag, toen zijn verlangen hem kwelde als buikpijn na het kerstdiner, stuurde hij soldaten naar de kerk en liet Agatha arresteren met het excuus dat de keizer van Rome had verboden tot Onze-Lieve-Heer te bidden. Dat ontbrak er nog maar aan, die lui van het vasteland met hun eigenaardigheden. Quintianus kende de wet nog wel uit zijn hoofd, net als je vader, en zie waar dat toe leidde!

Toen ze haar bij de gouverneur brachten, hield Agatha haar ogen neergeslagen en verborg ze haar handen achter haar rug, waarna ze roerloos bleef staan wachten als een kind dat door de juf naar het bord wordt geroepen. Ze wilde Jezus’ bruid worden, had besloten zich aan Hem te wijden en niemand kon haar daarvan afbrengen. Haar verlegen, maagdelijke houding wond de consul op. Vroeg of laat kom jij er ook nog wel achter: hier op Sicilië, het eiland van de stijfkoppen, doen de verlangens van de vrouwen er niets toe, maar draait alles om wat de mannen willen.

Hoe meer ze zich bedeesd en onwillig terugtrok, des te meer roerde Quintianus’ zwarte kant zich in zijn binnenste. Gelegen op de sofa, met één been op het rode fluweel en het andere op de grond, greep hij haar haren vast, trok haar met geweld naar zich toe en stak zijn hand in haar jurk. Met haar witte gezicht dat op een wassen masker leek, haar gesloten ogen en haar ingehouden adem leek het meisje net een mummie. Voor Quintianus was haar weigering een klap in zijn gezicht, en duivelse machten namen bezit van hem. Hij begon nog erger te vloeken dan je opa toen ik te biecht ging bij pater

Reginella; hij werd zo scherp als een stuk *'nduja*-worst die een jaar te drogen heeft gelegen. Want mannen, moet je weten, voelen zich in hun mannelijkheid aangetast als je niet laat merken dat je ervan geniet als ze je aanraken, maar o wee als je laat merken dat je er wél van geniet – dan beschouwen ze je als een hoer.’

Ik kneep mijn ogen toe en probeerde krampachtig te achterhalen wat de betekenis was van die woorden, die mijn oma onderstreepte met handgebaren, zo nu en dan een opgetrokken wenkbrauw en een vertrokken mond.

‘Nou ja, Agatina, ook al snap je het nu nog niet, onthou maar dat wat je ook doet, mannen het altijd weer zo weten te draaien dat ze jou de schuld kunnen geven,’ en intussen mengde oma, met het excuus dat ze het glazuur moest bereiden, met woeste slagen de suiker en de citroen. De aluminium garde leek het elk moment te kunnen begeven door de driftige klopbewegingen van oma Agata, die de schande die haar favoriete heilige had moeten doorstaan werkelijk niet kon verkroppen.

‘De gouverneur riep zijn raadsman, een stuk boeventuig zoals je dat bij ons vroeger alleen in Vicaria aantrof, en zei: “Breng haar maar naar Aphrodisia en zeg dat die met haar mag doen wat ze wil, als ze haar maar wat bijbrengt.” En raad eens wat voor werk Aphrodisia deed?’

Terwijl ik mijn hersentjes afspeurde naar het juiste antwoord, stak oma snel de oven aan. In deze bedenktijd liet ik alle vrouwenberoepen die ik kende de revue passeren – naaister, juf, mama – en toen gaf ik het op, haalde met een lege blik mijn schouders op en bewoog mijn hoofd van de ene kant naar de andere als om te zeggen: hoe moet ik dat nou weten?

‘Hè, Agatina, wat lijkt je soms toch op je papa! Ze was een hoer, natuurlijk! Een hoertje zoals ze tegenwoordig niet meer gemaakt worden.’ Mijn oma hield nogal van bloemrijke uit-

drukkingen, en al zou ze in het openbaar zelfs nooit het woord ‘stommeling’ in de mond nemen, bij mij liet ze zich gaan, maar pas nadat ze me op het hart had gedrukt haar woorden nooit te herhalen.

‘Ga de chocola maar raspen en als je klaar bent, help je me met het vullen van de vormpjes. De heilige Agatha, die arme ziel, had het gevoel dat ze doodging toen ze haar opsloten in dat bordeel, waar dingen gebeurden die ik je niet kan vertellen; niet omdat ik bang ben voor je vader – o god, nee – maar uit fatsoen.’

‘Oma, maak je geen zorgen, ik zal het niet verder vertellen.’ Om mijn woorden kracht bij te zetten zwoer ik het met mijn rechterhand op mijn hart. Van veel woorden begreep ik de betekenis niet, maar ik snapte wel dat het om belangrijke dingen ging, om levenszaken. Plotseling begonnen de klokken voor de vesper te luiden, en mijn oma liet de gebakjes voor wat ze waren, sloeg een kruis en prevelde met bewegende lippen een schietgebedje, dat ze altijd op dezelfde manier afsloot – ‘Jezus, Jozef en Maria, bescherm mijn zielenrust’ – waarna ze de draad van haar verhaal weer oppakte.

‘Het meisje moest er echt niets van hebben. Koppig als een ezel weigerde ze mee te gaan met de mannen, die haar er zonder uitzondering uitpikten – begrijpelijk, want zo’n tener lijfje met twee nauwelijks ontsproten borstjes valt nu eenmaal in de smaak. Beloften, dreigementen, chantage, slaag, het haalde niets uit: de heilige gaf geen krimp. Na een maand van feestjes en hoerij gaf Aphrodisia het op. Ze riep het hoofd van de bewaking, gaf hem het meisje terug en zei: “Het wordt niks! Haar hoofd is nog harder dan de lava van de Etna!” Hij pakte Agatha vast, draaide hardvochtig haar arm om en sleurde haar mee naar het paleis. Quintianus lag nog steeds languit op de sofa – in goud gekleed, zijn ogen dik door slaapgebrek, zijn gezicht opgezet door de wijn, zijn haar in de war door de

duivels die hem gezelschap hielden, en gekwetst vanwege de nederlaag die hij had geleden – en beval: “Gooi haar in de donkerste cel en martel haar.”

De liefde die hij voor Agatha gevoeld had, was omgeslagen in een diepe haat: zo gaat het altijd als je nee zegt tegen een man, een afwijzing is erger dan bedrogen worden.

Als deze stijfkop bij haar standpunt blijft, putten de anderen daar straks nog moed uit en zal zelfs het laatste hoertje zomaar haar diensten weigeren, dacht Quintianus. Intussen kon die grote smeerlap van een beul maar niet geloven dat hij zich mocht uitleven op dat jonge vlees, en hij wreef zich in zijn handen toen hij in gedachten het hele repertoire doorliep dat zijn vader hem geleerd had.

Om zijn baas tevreden te stellen en er zelf ook lol aan te beleven, leefde de beul zich met zijn hele ziel en zaligheid op Agatha uit. Hij rekte haar armen en benen uit, trok met een tang haar huid eraf, brandmerkte haar met brandijzers voor koeien, maar ze hield vol en schudde nee. Bont en blauw, vuil en in een gescheurde jurk werd ze weer naar Quintianus gebracht. In de rechtszaal was de spanning om te snijden; de mensen durfden niet eens adem te halen.

“Je bent toch zo vrij en nobel, waarom kleed je je dan als een slavin?” vroeg de gouverneur geringschattend vanaf zijn troon, met een gespannen gezicht en nerveus bewegende handen.

“De veren maken niet de vogel. Ik ben nobel omdat ik dicht bij Christus sta, de enige baas die ik erken,” antwoordde ze met een stem zo zacht als een lentebriesje, maar ferm, zonder de kleinste aarzeling.

Blind van woede, de aders in zijn hals gezwollen, vonniste Quintianus: “Ruk haar borsten eraf!”

Om haar verhaal te verlevendigen, imiteerde oma nu eens de diepe, vlezige stem van de gouverneur en dan weer het zach-

te, charmante stemgeluid van de heilige, en ze gebaarde met haar handen, keek met grote ogen en fronste haar voorhoofd, wat eerder een komisch dan een dramatisch effect had. Maar toen ze zei ‘Ruk haar borsten eraf!’, klonk ze heel ernstig, en ik was doodsbang, sperde mijn ogen open als een vis op het droge, dook ineen en sloeg mijn handen voor mijn borst.

‘Agatì, lieverdje van me, je hoeft niet bang te worden van een verhaal. Het is waar gebeurd, maar het is lang geleden en je weet dat de Heer niet zomaar beproevingen oplegt. Agatha móést wel lijden, wat voor heilige zou ze anders zijn? Jij bent nog zo klein, jou kan niets ergs overkomen, je vader en moeder maken het je al zo moeilijk, vind je dat nog niet genoeg? Toe, ga de kersen maar pakken, dan versieren we de taartjes.’

Ik hield mijn handen op mijn nog niet ontsproten borstjes, klom van mijn krukje af, deed met moeite de deurtjes van de keukenkast open, doorzocht de planken vol niet bij elkaar passende kopjes, metalen blikjes, stukken touw en pakken pasta tot ik het potje gekonfijte kersen vond, pakte het voorzichtig en rende snel terug om het eind van het verhaal te horen.

Het versieren luisterde heel nauw en ik begreep de ernst van het moment volkomen. De gebakjes moesten op echte borsten lijken, anders liepen we het risico dat de heilige, gevoelig als ze was, ontstemd zou raken en ons haar bescherming zou ontzeggen. Oma zette haar bril op, deed de luiken open om meer licht te laten binnenvallen, legde een kersje op zijn plek, ging een eindje bij de tafel vandaan staan en controleerde of het goed in het midden lag; daarna kwam ze weer dichterbij en legde er nog eentje neer, net zo lang tot ze al die prachtige gebakjes had versierd. Intussen ging ze, zonder haar werk te onderbreken, verder met haar verhaal.

‘Toen de gouverneur was uitgesproken, viel er een oorverdovende stilte in de zaal. Het geraas van de storm in zijn hart,

het geluid van de angst in het hart van de mensen, het geborrel van de gedachten in het hoofd van de scherprechters... het was allemaal voelbaar. Een ogenblik later lagen haar twee witte, ronde borstjes samen met een zwarte tang op een zilveren bord. De heilige was flauwgevallen van de pijn en lag op de grond; een schreeuw ontsnapte aan de lippen van de aanwezigen. Twee soldaten, die walgden van de zwarte, bebloede gaten in Agatha's borst maar toch moesten doen wat hun was opgedragen, paktten haar zonder naar haar te kijken bij de armen, waarna ze haar samen met haar *minne* in een cel smeten, weggegooid als een zak vuil.'

Het verhaal was zo rijk aan details dat ik me helemaal inleefde. De pijn van de heilige was mijn pijn en ik voelde hem in mijn armen, mijn borst en mijn hoofd, terwijl de tranen vanzelf begonnen te stromen. Oma droogde mijn ogen met de punt van een theedoek. 'Agati, niet bang zijn, nu komt het mooie. De heilige, die bewusteloos op de vloer lag, jammerde en trilde over haar hele lijf. De cel was donker en koud, en in de verte rommelde de Etna. Meer dood dan levend voelde ze de kou vanaf haar voeten optrekken en ze hield haar benen voor haar borst zoals een kind in de buik van de moeder; ze bad tot de Madonna, smeekte God haar te laten sterven, riep om haar moeder en ijlde af en toe.

Toen er een golf van warmte door haar lichaam trok, dacht het meisje opgelucht dat haar tijd eindelijk gekomen was. "Agatha, Agatha!" Een oude stem riep haar aanhoudend. Uit het niets was een oude man verschenen, vergezeld door een jongen die hem bijscheen met een lantaarn. Hij was niemand minder dan de heilige Petrus. Agatha herkende hem meteen, misschien aan zijn lange witte baard, zijn vredige uitstraling of zijn krachtige blik. Ze probeerde op te staan, maar haar benen weigerden dienst. De heilige hief zijn hand, zegende haar en haar borsten zaten weer vast op hun plek – stevig en mooi. Hij

kuste haar voorhoofd, ging weg en liet haar volledig genezen achter.

De volgende dag verwachtte de gouverneur dat ze hem het lichaam van de dode maagd zouden brengen, opgebaard op een katafalk. Je kunt je wel voorstellen hoe hij keek toen hij in de rechtszaal kwam en ze daar zo gezond als een vis zat, vastbesloten weer nee tegen hem te zeggen. Hij begon te schreeuwen, gooide met alles wat hij in handen kreeg en gaf de beul en diens helper de volle laag, waarna hij met een verwilderde blik de maagd beetpakte, iets onverstaanbaars mompelde en haar op een stapel gloeiende kolen smeed – als niemand anders het voor elkaar kreeg, deed hij het zelf wel. Een dichte, zwarte rookwolk en de vreselijke stank van verbrand vlees vulden de zaal, terwijl de mensen hoestten en schreeuwden van afgrijzen. Plotsklaps werd het gegil van de aanwezigen overstemd door een laag, hevig en donker gebulder: de Etna spuwde gloeiend magma en een aardbeving deed het gebouw op zijn grondvesten trillen. De marmeren zuilen stortten in en het plafond kwam met veel geraas naar beneden, waardoor Quintianus' laaghartige raadsmanen en de beul bedolven werden onder een hoop stenen. Onze-Lieve-Heer was blijkbaar flink pissig. Agatina, dat is ook weer zo'n woord dat ik nooit uit jouw mond wil horen, zweer het!

'Ik zweer het, oma,' zei ik met mijn rechterhand op mijn hart.

'Zoals alle bullebakken was ook de gouverneur nog bang voor zijn eigen schaduw, en toen hij zag dat hij er niet best voor stond, pakte hij het meisje vast en trok haar eigenhandig uit het vuur. Te laat, ze was al dood.'

Na afloop van het verhaal restte de geur van heiligheid en ricotta. Op de keukentafel stonden een heleboel ronde gebakjes, twee aan twee naast elkaar, met een rode kers als een uit-

dagende tepel in het midden. Mijn oma's toewijding en trouw waren gevat in die taartjes: het onvervreemdbare ritueel van de traditie van de familie Badalamenti.

Voordat ik wegging, telde ik ze nog een keer: één, twee, drie, tien, twintig, tweeëndertig, altijd een even aantal, twee voor alle vrouwelijke familieleden, die dankzij ons het hele jaar verzekerd waren van de bescherming van de heilige Agatha.

Het verhaal

HOOFDSTUK I

‘Agata, er zijn mensen, kom me eens helpen.’

‘Ik kom al.’

Het meisje legde haar pen neer, ging achter de toonbank staan en hielp de klanten met een vriendelijke glimlach.

Agata, die vele jaren later mijn oma zou worden, werkte na schooltijd in de bakkerij van haar ouders. Haar vader, mijn overgrootvader Gaetano, was een goede man die alle tegenslagen in zijn leven met christelijke berusting had aanvaard. Zijn zachtaardige inborst en meegaande karakter maakten hem tot een heel ander mens dan de andere *malpassotti*, zoals de inwoners van Malupassu werden genoemd: die stonden bekend als wreed en meedogenloos. Het dorp, dat nu Belpasso heet, was een gehucht onder aan de hellingen van de Etna.

Gaetano had het motto dat op het wapen van zijn dorp stond, *MELIOR DE CINERE SURGO*, tot het zijne gemaakt. De letterlijke betekenis was hem niet duidelijk, maar ik heb het hem eens uitgelegd en hij interpreteerde het op zijn manier – wat trouwens de enige manier is om dingen te kunnen begrijpen. Het kwam erop neer dat Gaetano zichzelf ervan overtuigde dat hij zelf de Arabische feniks was en dat hij telkens weer uit zijn as zou herrijzen; vandaar dat hij het zich nooit aantrok als hij het moeilijk had. Maar al was hij vredig en kalm, toch leed hij onder de veranderingen die de tijd hem bracht. Op sommige dagen jeukten zijn armen en handen bij het opstaan en dan verkrampte hij plotseling, waarbij zijn

oogwit zichtbaar werd en hij met een straaltje kwijl uit zijn mond op de grond viel. Even later kwam hij bij alsof hij ontwaakte uit een diepe slaap, een tikkeltje verdoofd maar wel rustig, net of hij terugkeerde uit het paradijs.

Zijn moeder zaliger zei dat het de schuld was van de *maccalubbe*, de vulkaantjes van water, modder en gas die zo nu en dan uitbarstten in de velden rondom het dorp en daar een ravage aanrichtten. Telkens wanneer *lu sangu di li sarracini* – het bloed van de Saracenen – uit de maccalubbe droop, kreeg Gaetano een epileptische aanval en stortten de huizen in als gevolg van de aardbevingen die stevast op de vulkaanuitbarsting volgden. En inderdaad, als Gaetano ver uit de buurt van de maccalubbe was – het gebied van de rode, zanderige aarde in de zoutpannen van de kapucijnen die het oude klooster van San Nicolò l’Arena bewoonden – viel hij nooit zomaar op de grond om te trillen alsof hij door de duivel bezeten was. Elke keer wanneer zijn moeder hem zag beven, sloeg ze een kruis en stak ze een kaarsje aan voor de heilige Agatha, uit angst dat het huis op haar zou neerstorten.

De dokter definieerde het als meteoropathie, maar de mensen uit de buurt zagen het als toverij en beweerden dat hij magische krachten had, dus bij het nemen van belangrijke beslissingen kwamen ze hem om raad vragen en namen wat fruit en eieren mee in ruil voor zijn voorspellingen. Gaetano’s familieleden, die allemaal honger leden en al generaties lang onder ellendige omstandigheden leefden, konden maar niet geloven dat het eten hun zomaar in de schoot geworpen werd en zorgden dat de geruchten rondom de jongen gevoed werden door hem te omgeven met een aura van mysterie.

Zijn moeder regelde het verkeer van de bedevaartgangers, bepaalde de tijden waarop het orakel spreekuur hield en had zelfs een tarieflijst opgesteld. Met de eieren, het meel en de suiker die de kleine jongen van de mensen kreeg, kon niet al-

leen een maaltijd voor de hele familie in elkaar geflanst worden, maar wisten de vrouwen ook nog eens gebakjes, brood, pizza's, *mostazzoli* met Kerstmis, noga, *cassatelle*, ravioli met ricotta en amandelkoekjes te bereiden, die ze daarna op de markt verkochten. Toen ze wat geld opzij hadden gelegd, verhuisden ze naar een andere wijk en openden ze een echte bakkerij.

Gaetano groeide eroverheen: zijn magische gaven verdwenen en hij deed het als bakker zo goed dat hij er binnen de kortste keren om bekendstond dat hij het lekkerste brood van de hele provincie maakte.

Zijn vrouw Luisa, mijn overgrootmoeder – een charmant, strijdlustig meisje dat afkomstig was uit een familie van arme, maar ruimdenkende arbeiders in de zwavelmijnen – had hij op straat leren kennen tijdens de stakingen van de Siciliaanse arbeidersbeweging. Luisa had zich met hart en ziel bij de beweging aangesloten. Op een dag was Gaetano, die voor zaken in Catania was, op de Via Etnea onverwachts tussen een schreeuwende, hollende, met stokken zwaaiende menigte beland; hij leek net een verschrikt konijn. Toen de politie kwam, was iedereen op de vlucht geslagen, maar hij bleef als verlamd op een kruispunt staan en voelde hoe zijn benen en daarna ook zijn buik en armen net als vroeger begonnen te trillen. Hij bereidde zich er al op voor dat hij verkrampd op de grond zou vallen, net als in de tijd van de maccalubbe.

Plotseling stond Luisa stokstijf voor hem. Ze begreep meteen dat er iets mis was met de jongen, iets waardoor hij geen stap kon verzetten. Vlug greep ze hem bij zijn jasje en trok hem naar achteren voordat hij als een druif geplet zou worden.

Gaetano was op slag verliefd: zo rustig en meegaand als hij bij de mannen was, zo vurig en onstuimig was hij bij de vrou-

wen. Zij moest aanvankelijk niets van hem hebben, want hij leek haar te ouderwets, met starre ideeën zoals: vrouwen zijn vrouwen, mannen zijn mannen, een gezin is een gezin, de vrouw moet thuisblijven om voor de kinderen te zorgen. Dat stond veel te ver af van de opvattingen van Luisa, die graag trots verkondigde: ‘Ik ben een socialist!’

Maar toen Giacomo, Luisa’s jongste broer, in Caltavuturo gedood werd tijdens het bloedbad van de arbeidersbeweging, en toen Beppe Giuffrida werd veroordeeld tot levenslang, en toen president Crispi gevoelige klappen uitdeelde aan de beweging, verviel ze tot moedeloosheid: ‘Vervloekt eiland, ondankbare aarde die ons veroordeelt tot slavernij en levenslange vervolging!’ Luisa bedacht zich en besloot te trouwen met de *malpassotto*, beter bekend als ‘de meteoroloog’.

Ze nam zelf het initiatief, want Gaetano had intussen alle hoop opgegeven haar nog voor zich te winnen. Tijdens een wandeling kuste ze hem op de mond en drong haar tong tussen zijn tanden, wat hem zo overdonderde dat hij niet meegaf, maar zijn lippen juist nog steviger op elkaar klemde. Daarop maakte ze haar bloesje open, liet hem haar grote, zachte borsten zien en zei: ‘Nu je me onteerd hebt, moet je met me trouwen.’ Dat liet hij zich geen tweemaal zeggen.

De ceremonie werd een maand later in de kerk van de heilige Agatha in Catania voltrokken en het bruidspaar werd overladen met erwten en wijn. Ook Luisa leerde broodbakken en berustte in een leven zonder politieke passie, maar vervuld van een ander soort voldoening.

HOOFDSTUK 2

Gaetano begon met werken als iedereen nog lekker lag te slapen. In het holst van de nacht kneedde hij deeg, bakte focaccia en zette koekjes in de oven. Maar de *minne* van de heilige Agatha, de traditionele votieve gebakjes, werden door zijn vrouw bereid, want hij kon de aanblik van die witte, trillende taartjes niet verdragen en zei dat ze hem het hoofd op hol brachten.

Vandaar dat mijn overgrootmoeder zich elk jaar op 5 februari met dikke slaapogen vlug-vlug in het donker aankleedde. Ze kwam met tegenzin haar bed uit, want het huis had geen verwarming. Bibberend ging ze naar beneden en liep snel de winkel in, met haar slapende dochttertje in haar armen. Agata, mijn oma, was toen nog een roze bundeltje dat rustig doorsliep naast de oven, de warmste plek in huis.

‘Goedemorgen, Tano.’ Luisa sloeg haar armen om de hals van haar man, tuitte haar lippen om hem te kussen en drukte haar zachte lijf tegen het zijne. Gaetano was een man die snel in vervoering raakte, en zonder tijd te verspillen legde hij zijn handen op haar borsten, onmiddellijk bereid de liefde te bedrijven. Ze duwde hem met moeite van zich af, keek hem ondeugend van top tot teen aan en terwijl ze hem bleef strelen, zei ze op berispende toon: ‘Hééé, laat me met rust, het is al laat! Denk je eens in dat ik de gebakjes niet afkrijg, hoe moet het dan met onze geliefde heilige? Stel dat ze het verkeerd opvat? Misschien laat ze mijn melk wel opdrogen!’ Hun

dochtertje was gekomen na een paar jaar huwelijk, toen Luisa de hoop al had opgegeven ooit nog moeder te worden. Ze was dan ook vol eerbied voor haar geliefde heilige, want ze beschouwde haar kindje als verleende genade: niet voor niets had ze haar Agata genoemd. Tano wilde nooit van zijn vrouw afblijven en was zelfs jaloers op zijn dochtertje, dat op elk moment vrije toegang had tot Luisa's borsten, maar voor de heilige legde hij de wapens neer en gehoorzaamde hij zijn echtgenote mokkend. Diep vanbinnen vreesde ook hij dat gevoel dat het midden houdt tussen lichtgeraaktheid en treiterij en dat niet alleen typerend is voor de Sicilianen zelf, maar ook voor hun heiligen. Daarom keerde hij zijn vrouw zogenaamd beledigd de rug toe, wiste het zweet van zijn voorhoofd en begon verwoed hout te hakken om tot bedaren te komen.

Luisa, vergenoegd vanwege de macht die ze over haar man uitoefende, fatsoeneerde het mutsje dat haar lange zwarte haar uit haar gezicht hield, strikte haar gesteven witte schort, legde het meisje van een paar maanden oud in een houten kistje en trok zich terug in de ruimte achter de winkel. Het kind sliep verder zonder iets te merken van de minnestrijd die slechts af en toe ietwat luidruchtig werd en haar slaap verstoorde. Als dat gebeurde, maakte ze wat kreungeluidjes, waarna haar moeder haar prompt aan de borst legde en zachtjes voor haar zong:

*Dormi figghiuzza cu' l'ancili tò,
dormi figghiuzza e fa' la vò vò.
Oh, oh, oh, dormi figghiuzza e fa' la vò vò.*

Slaap meisje, de engeltjes zijn daar,
slaap maar, meisje, suja, suja.
O, o, o, slaap maar, meisje, suja, suja.

HOOFDSTUK 3

Luisa was bijna volmaakt gelukkig, alleen knaagde de voortijdige dood van haar ene broer zwaar aan haar geweten, alsof zij er schuld aan had gehad. Eigenlijk wist ze niet precies of haar broer háár nu had meegesleept naar de opstand in Caltavuturo of dat zij – als eerstgeborene in een politiek bewust gezin, met een sterk overwicht op haar ouders, die inzagen dat ze beschikte over intelligentie en praktisch inzicht – invloed had gehad op zijn beslissingen. Hij was tenslotte jonger dan zij en daardoor makkelijker over te halen. Als Gaetano in de bakkerij aan het werk was, plengde Luisa af en toe wat tranen, die ze snel droogde zodra ze haar man de trap op hoorde komen, want ze was ervan overtuigd dat mannen ‘afgeknepen ballen kregen van een huilebalk’.

Haar passie voor politiek had het veld geruimd voor haar liefde voor Gaetano, die weliswaar zo goed als analfabeet was, maar in het minnespel de bekwaamheid van een chirurg aan de dag had gelegd. Instinctief kende hij elke holte en elke plooi van het vrouwenlichaam. Al vanaf de eerste huwelijksnacht had Gaetano zonder enige aarzeling dadelijk het bewijs van zijn capaciteiten geleverd. Luisa had het gènant gevonden te voelen hoe hij al haar openingen verkende met zijn handen, die ook bij die gelegenheid wit waren van het meel. Zijn vaardige vingers beroerden haar urenleng op tergende wijze in die ene kamer die ze met haar ouders deelden. Geld hadden de pasgehuwden niet, dus waren ze in haar huis gaan wonen, in

een ruimte die ze ter beschikking hadden in afwachting van betere tijden. Een gordijn van zware stof waarborgde dat kleine beetje discretie dat koppels nu eenmaal nodig hebben, vooral als ze jong zijn en hun huwelijk nog pril is.

Gaetano werd in het geheel niet geremd door de nabijheid van zijn schoonouders, maar was vast van plan zijn achterstand in te halen en gebruikte na enige tijd niet meer alleen zijn handen, maar ook zijn mond. Zij liet hem hunkerend en kreunend zijn gang gaan, en toen ze zich bewust werd van de geluidjes die haar onwillekeurig ontsnapten, gloeide ze nog heviger, uit angst dat haar ouders haar zouden horen en veroordelen.

Natuurlijk had ze hem ook van zich af kunnen duwen, maar haar armen en benen waren slap, ze werd helemaal week en in plaats van hem weg te duwen schurkte ze zich glibberig tegen hem aan – ze leek wel een romige bonensoep. Gaetano was gepassioneerd en gevoelig, en naarmate de dagen verstreken verfijnde hij zijn techniek en reageerde Luisa's lijf met steeds intenser genot op zijn strelingen.

Toen ze na een jaar eindelijk een huis voor zichzelf kregen, vierden ze dat door een dag en een nacht lang de liefde te bedrijven. Hij was onvermoeibaar en zij werd volledig bevredigd door de aantrekkingskracht van haar man. Voor het eerst voelde ze dat iemand volkomen bij haar hoorde. Een blik of een knipoog waren voor Gaetano voldoende om alles uit zijn handen te laten vallen en zich trouw aan zijn echtgenote te wijden, die hem zonder uitzondering een genoegen deed met een afsluitend kreetje.

Gaetano sliep zelfs op Luisa's grote, witte borsten en als hij wakker was, streekte hij die twee monumenten met de zachtheid en de tederheid die ze verdienden. Als hij zich, meegevoerd door zijn liefdevolle hartstocht en zijn drang om nieuwe wegen te verkennen, per ongeluk op andere lichaamsdelen

richtte, greep ze zijn hoofd beet en trok hem tegen zich aan tot hij met de gulzigheid van een zuigeling aan haar borsten begon te sabbelen.

Luisa bewaakte haar *minne* als een kostbare schat en gaf ze eindeloze zorg en aandacht. Ze waste ze zorgvuldig, wreef ze in met zoete amandelolie, bekeek ze langdurig in de spiegel en was tevreden over de schoonheid die ervan afstraalde als ze net bevrijd waren van het stijve kuras dat een beha in die tijd nog was. Soms was ze zo verwoed bezig ze te masseren, aan te raken en te bewonderen, dat ze in haar eentje een orgasme bereikte, waardoor ze bloosde en zich schuldig voelde ten opzichte van haar man, die buitengesloten werd van dat genot.

De geboorte van haar dochter Agata was voor haar het kersje op de taart, en vooral de borstvoedingsperiode stemde haar gelukkig, omdat het mondje van het meisje zo zachtjes aan haar *minne* sabbelde dat ze zich in een voortdurende staat van genoegen bevond. In die periode stond de tevredenheid zo groot op Luisa's voorhoofd gedrukt dat maar weinig vrouwen in Belpasso haar dat na zouden doen.

HOOFDSTUK 4

Luisa's toewijding aan de heilige Agatha ontstond in de nacht waarin Gaetano voor het eerst haar bloes openknoopte en haar borsten plagerig onder handen nam. Het genot was zo hevig dat het aan extase grensde. Het gevoel van welbehagen dat erop volgde, leek haar het werk van God, via de geliefde heilige die de vrouwenborst beschermt. Daarom was Luisa zo toegewijd aan de heilige Agatha, die ze altijd vroeg haar *minne* haar hele leven zo onaangestast en mooi te laten blijven. Haar man, die alleen al bij de gedachte aan die borsten buitensporige erecties kreeg, deelde de religieuze opvattingen van zijn echtgenote.

Uit dankbaarheid bereidde Luisa in de bakkerij van haar man de gebakjes van haar dierbare heilige. Binnen de kortste keren ging het nieuws over die zaligheden als een lopend vuurtje rond in de hele provincie Catania en kwamen de mensen uit de omringende dorpen Riposto, Zafferana Etnea en Nicosia elk jaar op 5 februari naar de malpassotto om de lekkerste *minne di Sant'Agata* van heel Oost-Sicilië te kopen.

Luisa kneedde snel met vettige vingers het deeg, zeefde de ricotta, mengde de crème en vormde kleine, ronde, geurige gebakjes. Tijdens het bakken vulde de ruimte zich met de geur van vanille, die Gaetano's neus binnendrong, waardoor hij weer geprikkeld werd en opnieuw een poging waagde bij zijn vrouw, die hem echter op afstand hield. Toen de gebakjes uit de oven kwamen, werden ze bedekt met wit glazuur en ten slotte gearneerd met een rood kersje.

Nu Luisa de heilige tevreden had gestemd, maakte ze met het geruste geweten van iemand die haar plicht vervuld heeft, aanstalten om – met plakkerige handen, wat piekerige haren voor haar ogen die ze wegblijes, een verhit gezicht en vermoeide ogen – naar huis te gaan. Een tersluikse blik volstond echter om haar man, die bij het minste of geringste in vuur en vlam stond, uit te dagen: hij duwde haar handen op haar rug en begon zonder al te veel plichtplegingen met haar te vrijen, zoals hij dat het liefst deed.

Zij vond die hartstocht heerlijk, maar ze schaamde zich wel een beetje omdat hij op haar lag terwijl ze in de bakkerij waren, en de angst dat er onverwachts een klant in de winkel zou staan, die hen boven op elkaar zou betrappen – hij met zijn broek op zijn knieën en zijn hijgende ademhaling, zij onderdanig op haar buik – weerhield haar ervan haar instincten de vrije loop te laten. Maar ondanks haar gêne bevredigde ze altijd de behoeften van haar man voordat ze naar huis ging. ‘Liever beschaamd dan bedrogen,’ zei ze om haar losbandige gedrag te vergoelijken.

HOOFDSTUK 5

Op een ochtend in maart, ik weet niet van welk jaar, was Luisa de noveen aan het bidden tot de Madonna, toen ze haar linkerborst ter hoogte van haar hart aanraakte en voelde dat er iets niet klopte. De huid rond haar tepel was hard en ruw. Ze keek in de spiegel. ‘Kijk nou eens, wat vreselijk!’ zei ze binnensmonds. Op de tepelhof dook een rond, stijf bultje op: donkerrood, als een tweede tepel. ‘Het is te hopen dat Gaetano het niet doorheeft,’ dacht ze geschrokken. ‘Misschien vindt hij het wel vies en wil hij niet meer met me vrijen.’

Een week later zat het knobbeltje er nog steeds en het wilde maar niet weggaan. Tussen de lakens wrong Luisa zich in allerlei bochten om haar man maar niets te laten merken. Ze knoopte haar bloes altijd aan de goede kant open, stak hem vlug de gezonde borst toe en was in bed zelfs van plek gewisseld, zodat Gaetano altijd bij de juiste borst lag. Het knobbeltje werd een knobbel, en een paar maanden later een fikse uitstulping. Luisa ging naar de vroedvrouw van het dorp.

‘Zà Mari, vrouw Mari, u moet me iets voorschrijven voor mijn borst.’

‘Wat is er dan, geef je nog borstvoeding? Is je kleine meid daar niet te groot voor?’

‘Nee, zà Mari, er zit iets wat er eerst nog niet zat.’

‘Guttegut, wat doe je pietluttig! Hoeveel tijd besteed je wel niet aan het bekijken van je *minne*?’

‘Zà Mari, u moet er geen grapjes over maken. Ik geloof

echt dat het wat groter geworden is, en Gaetano is vreselijk gehecht aan mijn borsten. Maar hij mag er niks van weten, want als hij het vies vindt, gaat hij straks nog naar de hoeren.’
‘Wat doe je toch bang!’

‘Nee, zà Mari, ik ben niet bang voor mijn borsten, maar Gaetano kan me altijd op zo’n manier aanraken dat mijn knieën slap worden, ik helemaal warm word vanbinnen en ik na afloop voldaan en bevredigd ben. Dus als u het niet erg vindt, wil ik ze graag nog een tijdje goedhouden.’

‘Hoor toch eens, de vrouw van de malpassotto vindt het lekker als haar *minne* worden aangeraakt.’

‘Zà Mari, als vroedvrouw hebt u een beroep waarbij u uw mond moet houden, en in dit geval geldt: *una parola è picca e due sono assai*, één woord is te weinig en twee zijn te veel.’

‘Wat, ben je nu beledigd? Ach, laat ook maar. Neem ’s ochtends en ’s avonds een lepel lijnzaad. Stamp daarna bij vollemaan in een vijzel wat olie, kaneel, saffraandraadjes, muntblaadjes en een hete peper. Smeer dat op je zieke én op je gezonde borst, bid een Ave Maria tot de heilige Agatha en je borst is binnen een maand weer als nieuw, zodat je man je weer kan bevredigen.’

Het viel Luisa niet mee om het lijnzaad te slikken, het zalfje op te smeren en dat alles verborgen te houden voor Gaetano, die door al die gekkigheid argwanend en achterdochtig was geworden.

‘Blijkbaar kom je door het voeden van dat wicht zo aan je trekken dat je van mij niks meer moet hebben!’ zei de malpassotto herhaaldelijk. Zijn mannelijke trots had zo’n knauw gekregen dat hij bijna een weerzin had ontwikkeld tegenover de kleine Agata, die hij al sinds haar geboorte had beschouwd als een soort liefdesrivale.

Na zes maanden vol listen en smoesjes ontstonden er kloofjes in Luisa’s borst, en kwam er aanvankelijk af en toe een

druppeltje bloed uit, toen twee druppeltjes, en daarna werd het een gestage stroom. Er zaten altijd vlekken in haar bloes, al bond ze een heel strak verband om haar bovenlijf. Op 5 februari moest ze de gebakjes weggooien die ze voor het feest van de heilige Agatha had bereid. De gebakjes kwamen lelijk, plat en ingezakt uit de oven. Bovendien was het glazuur niet maagdelijk wit maar gelig van kleur en viel het uiteen in brokjes die op de schaal bleven plakken. De kersjes stonden schots en scheef. De klanten gingen met lege handen naar huis, wat voor de malpassotto een teken van onheil was.

Mijn overgrootmoeder verdubbelde haar gebeden en haalde ook de heilige Lucia en de heilige Christina erbij. Ze stak kaarsen aan, bad elke avond de rozenkrans en zelfs de oratie tot de heilige Rita, de patrones van de onmogelijke gevallen. In juni, ruim een jaar na het verschijnen van het knobbeltje, kreeg ze huiduitslag, een onhoudbare jeuk over haar hele lichaam, die haar 's nachts van haar slaap beroofde. Het zal wel door de bonen komen, dacht Luisa, maar wat het ook was, ze krabde zichzelf tot bloedens toe als haar man sliep of buitenshuis was. Na de zomer begon ze te hoesten en kreeg ze koorts. Aan de kant van haar zieke borst zwollen haar hals, haar oksel en haar arm op. Luisa had geen energie meer om uit bed te komen. De bakker wist van niets, maar als jongetje had hij voorspellende gaven gehad en hadden de mensen hem betaald voor zijn profetieën, en hij had nu al maandenlang het gevoel dat er onheil dreigde voor zijn gezin. Hij voelde aan dat er iets ergs aan de hand was, dat zijn vrouw iets voor hem verborgen hield, maar wát? Ze weigerde antwoord te geven op zijn vragen. Gaetano hield zoveel van vrouwen dat het hem normaal geen moeite kostte achter hun intiemste geheimen te komen, maar zijn vrouw nam hem in het geheel niet in vertrouwen.

Wanhopig geworden door die muur van stilte, dreigde hij op een ochtend haar te verlaten omdat hij zich een vreemde in

zijn eigen huis voelde, waarop Luisa hem in tranen haar borst liet zien en Gaetano het begreep. Hij nam haar in zijn armen alsof ze een kind was, streelde haar, waste haar heel voorzichtig, hielp haar in haar mooie jurk en zei dat hij haar mee wilde nemen naar de beste arts in de buurt, namelijk Durante Francesco di Letojanni.

Luisa was met het beetje kracht dat ze nog had tegen hem uitgevaren: ‘Wat, Durante? Dat nooit, ik ga nog liever dood!’

‘Hoezo, wat is er dan? Is hij niet goed?’

‘Het is een beest! Hij is een goede vriend van Francesco Crispi, die vent die de opstand in Caltavuturo met geweld heeft beëindigd en die mijn broer Giacomo heeft laten vermoorden. Wil je soms dat hij mij ook vermoordt?’

‘Waar heb je het over?’ Gaetano probeerde haar tot rede te brengen. ‘Hij is de beste dokter van heel Sicilië en misschien ook wel van het vasteland!’

‘En wie weet hoeveel geld hij je afhandig maakt...’

Maar ditmaal was Gaetano niet voor rede vatbaar; de *minne* van zijn vrouw waren hem heilig en hij zou de poten en de planken van zijn bed, en desnoods zelfs de matras, verpanden om haar beter te maken.

Ze gingen huilend de dokterskamer binnen en kwamen wanhopig naar buiten. De arts had duidelijke taal gesproken, met al het sadisme dat chirurgen vaak in zich hebben, en hij had de arme mensen geen detail bespaard en hun ook geen hoop gegeven. Luisa was opgegeven, de ziekte was te ver gevorderd en de enige manier om nog iets te doen was ‘... op uw rug. Dan moeten we opereren: de borst, de spieren en misschien zelfs de arm afsnijden, er gif in spuiten, het wegbranden... Maar ik garandeer niets.’

Luisa en Gaetano keerden gebroken naar huis terug, begonnen tot de heilige te bidden, legden geloften af en deden beloften.

Mijn overgrootmoeder sliep in toen het nieuwe jaar kwam en liet in huis een vreselijke stank van kool en broccoli achter, omdat zà Mari haar had aangeraden dat 's ochtends, 's middags en 's avonds te eten om de ziekte te bestrijden. Het echtpaar had haar gehoorzaamd, omdat alles beter had geleken dan het verlies van de kostbare schat die hen zo diep, stevig en onlosmakelijk met elkaar had verbonden.

Luisa had het leven gelaten vanwege een mysterieuze ziekte die was begonnen in een borst en in hoog tempo de rest van haar lichaam, haar kracht en haar levensenergie had opgeslokt. Gaetano dacht dat hij zou verdrinken in een zee van wanhoop, maar leerde vrijwel meteen zwemmen omdat Agata, zijn dochter, hem en zijn werk nodig had om juf op de lagere school te worden... en trouwens, de doden hoorden bij de doden en de levenden in de kroeg.